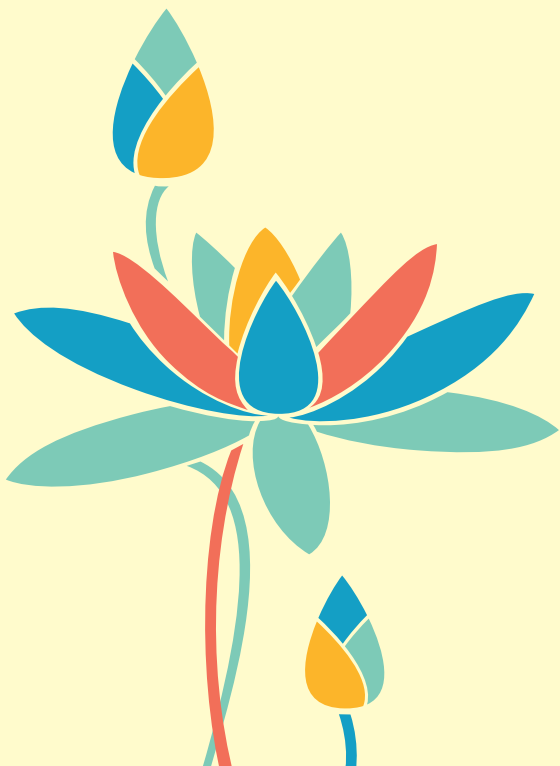

Introducció als gèneres 3

Poesia

Enric Virgili

ENRIC VIRGILI

Introducció
als gèneres 3
Poesia

educaula**62**

Educaula62
Col·lecció Educació 62

Col·lecció dirigida per Carme Arenas

- © Enric Virgili, 2014
© dels poemes, els respectius autors i hereus
© de les traduccions, els respectius traductors
© del poema de Salvador Dalí, Fundació
Gala-Salvador Dalí, Figueres, 2014
© dels poemes de Joan Brossa, Fundació Joan Brossa
© del poema de Bertolt Brecht, Bertolt-Brecht-Erben/
Suhrkamp Verlag
© d'aquesta edició: 2014, Grup Editorial 62 s. l. u.,
Educaula62, Pedro i Pons, 9-11, 08034 Barcelona

L'editorial fa expressa reserva dels drets d'autor que
corresponguin als hereus de Bartomeu Rosselló-Pòrcel i Josep
Sebastià Pons

Disseny de la col·lecció: Malaidea

Disseny de la coberta: Pilar Sola

Primera edició: maig del 2014

www.educaula62.cat
educacio@educaula62.cat

Fotocomposició: Víctor Igual, s.l.

Impressió: Bookprint

Dipòsit legal: B. 28432-2013

ISBN: 978-84-15192-52-7

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor
qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions
establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro
(Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org)
si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra
(www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

TAULA

ESTUDI PRELIMINAR

1. Actualitat de la poesia	13
2. Més prejudicis sobre la poesia	19
3. Algunes dificultats de la lectura de poesia	25

CARACTERÍSTIQUES

1. Qüestions generals	35
2. La veu poètica	57
3. Les imatges	97
4. Anècdotes i pretextos	129
5. La forma	174
6. Els clàssics	188

PANORAMA

1. Guillem de Berguedà	241
2. Ausiàs March	248
3. Francesc Vicent Garcia	256
4. Jacint Verdaguer	260

5. Joan Maragall	267
6. Josep Carner	274
7. Carles Riba	280
8. J. V. Foix	285
9. Josep M. de Sagarra	290
10. Joan Salvat-Papasseit	294
11. Pere Quart	297
12. Màrius Torres	301
13. Salvador Espriu	304
14. Joan Vinyoli	307
15. Joan Brossa	311
16. Gabriel Ferrater	314
17. Vicent Andrés Estellés	319
18. Blai Bonet	323
19. Miquel Martí i Pol	326
20. Joan Margarit	329
21. Miquel Bauçà	332
22. Narcís Comadira	336
23. Pere Gimferrer	340
24. Enric Casasses	344
25. Maria-Mercè Marçal	347

PROCEDÈNCIA DELS POEMES	351
-------------------------	-----

I. ACTUALITAT DE LA POESIA

La poesia és un gènere literari que presenta actualment un contrast molt gran entre el prestigi que se li suposa i l'interès real que desperta entre el públic lector. Les dades sobre les xifres de vendes dels llibres de poesia ens indiquen que, més enllà d'un reduïdíssim grup d'afecionats, molts dels quals són, al seu torn, poetes o crítics literaris, el lector en general se'n manté completament al marge. Ara bé, en la seva etapa escolar tots els ciutadans han llegit poemes, n'han estudiat més o menys determinades característiques tècniques, n'han hagut d'escriure imitacions i paròdies, els han il·lustrat, n'han fet presentacions amb suport digital, i és probable que n'hagin hagut de memoritzar algun.

Aquest tracte amb la poesia, que sembla que hauria d'afavorir l'interès pel gènere, es prolonga en certa manera més enllà de l'etapa escolar, encara que de formes molt més indirectes: totes les ciutats i una gran quantitat de pobles organitzen concursos de poesia, i alguns poetes —és cert que cada cop menys— arriben a ser personatges amb una certa presència pública, hi ha festivals de poesia que reuneixen un nombre considerable de participants i espectadors,

i quan s'escau el centenari del naixement o la mort d'un poeta cèlebre, les institucions culturals impulsen una quantitat notable d'actes per difondre'n l'obra. Els poetes tenen carrers i places i monuments dedicats a la seva memòria, centres culturals i centres educatius batejats amb els seus noms, i en ocasions més aviat solemnes tant els polítics, com els actors o, fins i tot, els entrenadors de futbol, els citen en els discursos. Però els llibres de poesia, tant clàssica com moderna, es venen molt poc, i l'adjectiu «poètic» mateix, quan es fa servir en el llenguatge col·loquial, té un matís més aviat burlesc. ¿Ens trobem, doncs, davant dels moments previs a la defunció d'un gènere literari?

Que els joves estudiants, o la majoria dels adults, se sàpiguen algun poema de memòria no és del tot segur, però que se saben cançons de memòria és clar que sí. Potser és en aquest context que la poesia té la seva veritable dimensió pública. Així com la narració en vers ha estat definitivament substituïda per la narració en prosa després de molts segles de coexistència, potser la poesia exclusivament textual ha perdut els seus lectors a favor de la poesia musicada. Ara bé, ¿és realment el mateix tipus d'obra literària la lletra d'una cançó i un poema concebut per aparèixer publicat en un llibre i per ser llegit en silenci? ¿Quin interès conserva la lletra d'una cançó sense la música que l'acompanya?

No només en referència a la música podria semblar que la poesia, realment, sí que té encara el seu públic, i fins i tot que aquest no és pas petit: també en molts altres aspectes de la vida quotidiana hi ha mo-

ments en què la «poesia» sembla fer acte de presència. Per exemple quan unes paraules destaquen de forma especial i semblen expressar amb una intensitat d'emoció molt superior a l'habitual allò a què fan referència, ¿és això poesia? ¿Poesia espontània, potser? ¿Es tracta només d'una possibilitat del llenguatge que està a disposició de qualsevol parlant?

Però les frases o expressions «poètiques» que les persones s'intercanvien de forma més o menys premeditada tenen una característica força peculiar: només solen semblar realment «poètiques» al seu destinatari específic i únic. Si per atzar sentim una conversa entre dues persones que no coneixem —al tren o en qualsevol altre espai que afavoreixi la proximitat entre desconeguts— i comencen a aparèixer determinades maneres de dir metafòriques, figurades, hiperbòliques o de qualsevol altre tipus, que veiem que els emocionen mútuament és més que probable que a nosaltres ens semblin, en canvi, ben poc «emocionants», que ens facin més aviat l'efecte d'expressions carrinclones o directament grotesques. Aquest efecte tan divers que les mateixes paraules han provocat és degut al fet que nosaltres no participem de la situació dintre la qual aquelles paraules esdevenien especials perquè no coneixem tota la sèrie d'experiències, il·lusions i afectes compartits entre els interlocutors. Les paraules soles no han estat capaces de suscitar en els qui les hem escoltades res que s'assembli a les emocions que sorgien en aquella relació privada. I com que hem percebut el contrast entre la intenció del llenguatge emfàtic que hem sentit, i el que nos-

altres hem experimentat, el discurs «poètic» ens ha semblat un discurs impostat, tòpic i, finalment, potser fins i tot ridícul.

La poesia, en canvi, hauria d'aconseguir que el lector, simplement amb les paraules del text, sense compartir res de personal amb la veu que de cop sent —o llegeix—, experimenti la mateixa quantitat d'emoció i tingui la mateixa sensació de veritat que la que les persones que conversen entre elles experimenten quan la forma en què el conegut els parla és especialment punyent. Potser les paraules «poètiques» que qualsevol pot utilitzar en la seva vida privada amb una persona en concret —o amb més d'una— no és exactament el mateix que la poesia, si un desconegut no en pot treure gaire profit.

La poesia no sol aparèixer més que en ocasions molt excepcionals en les llistes dels llibres més venuts a les llibreries. Quan s'esdevé aquest fet és molt curiós observar en quina de les dues columnes que solen dividir aquestes llistes apareix classificat el llibre de poesia. ¿En la columna de ficció, al costat de la narrativa, o en la columna de no-ficció, al costat de l'assaig i les autobiografies? El fet que aparegui en una o altra implica una visió molt diferent de quina mena de literatura és la poesia, fins i tot de si realment és literatura. Si aparegués entre les altres obres de ficció, com a literatura pròpiament dita, com a obra d'imaginació, entendríem que la veu que ens parla en el poema és un personatge i ens hi podríem projectar amb la ma-

teixa facilitat que en una novel·la —tot i que per uns procediments de lectura diferents— per reflexionar sobre l'experiència que ens convida a viure. Però si apareix, com efectivament sol passar, en la columna de no-ficció, es tractaria d'una variant de l'autobiografia, com si fos una mena de confessió personal, l'expressió d'una experiència privada. Els personatges de ficció només existeixen quan el lector se'ls imagina. Les persones que es confessen o expliquen la seva vida existeixen independentment que ningú no se les escolti, o no comparteixi les seves preocupacions. Si la poesia és ficció, el lector col·labora necessàriament en el procés de creació de sentit del text. El text parla al lector però també del lector. Si no és ficció, el lector pot entendre, o no, els sentiments, idees o reflexions que el text li exposa, però no és d'ell que el text tracta, més que de forma secundària, en tant que ésser humà. Un text de ficció —de ficció de qualitat, és clar— té en consideració el lector, hi estableix complicitats, hi juga. Se situa al seu nivell, no pretén donar-li lliçons ni aclaparar-lo.

La idea que la poesia és principalment l'expressió dels sentiments del poeta, és a dir, una variant de la confessió, deriva de la forma d'entendre la poesia que es va popularitzar en el Romanticisme, i té com a principal característica el fet que no es consideri el poema com una sofisticada obra de ficció sinó més aviat com l'expressió espontània, i en vers, d'uns determinats sentiments. En el Romanticisme, aquest plantejament tenia un atractiu especial perquè es va considerar per primer cop, i com mai abans no s'havia

fet, que el poeta era una mena d'individu especial i extraordinari, no només un tipus determinat d'escriptor. Un individu que tenia presumptament una vida mental i sensitiva molt més sofisticada i profunda que la dels humans normals i corrents, entre els quals es trobaven els seus lectors. Algú que veia més enllà de les aparences, que sentia més enllà de les convencions, i que patia la incomprensió del seu entorn. Aquest és el tipus de personatge que, a mesura que el Romanticisme anava triomfant a tot Europa com a moviment literari i cultural s'anava convertint també en estereotip. I l'escàs contacte amb la poesia de la major part del públic lector actual ha contribuït a consolidar una versió més o menys vulgaritzada de la figura del geni romàntic com imatge prototípica del poeta. És comprensible que davant un individu tan presumptuós, pel que fa a la importància que ell mateix sembla que atorgui a la seva pròpia personalitat i sensibilitat, es tinguin moltes reticències a l'hora d'interessar-se pels seus textos. ¿Què esperaríem trobar-hi? Però en la immensa majoria dels casos aquesta reticència no deixa de ser un prejudici ben poc justificable. Fins i tot en el cas dels autors de filiació romàntica, que tracten una temàtica d'abast metafísic i idealista, si són autors de poemes literàriament valuosos, ni la pedanteria, ni la presumptuositat, ni molt menys el sentimentalisme, no tenen cap mena de presència en la seva obra.